

ALEXANDER NUMAN (1780-1852)

Veterinair verleden

Het is met een gevoel van trots dat wij nu een plaats mogen inruimen in de rij van internationaal 'Beroemde voorgangers' voor onze landgenoot prof. dr. A. Numan.

Alexander Numan werd op 8 december 1780 geboren in Baflo, in de Groningse Ommelanden als zoon van een hervormd predikant. Helaas stierf zijn vader op veertigjarige leeftijd, toen Alexander nog maar zeven jaar oud was. Zijn moeder hertrouwde met H. Wichers, geneesheer in het naburige Middelstum en Alexander kwam in huis bij zijn oom Arnoldus Numan, die toen predikant was in Ezinghe. Van hem leerde hij de beginselen van de klassieke talen. Na diens vertrek naar Noord-Holland kwam Alexander weer thuis wonen. Vooral door contact met de zeer belezen, scherpzinnige plaatselijke predikant B.W. Hoffman, die ook zitting had in de Nationale Vergadering, werd zijn belangstelling voor de wetenschap en voor maatschappelijke vraagstukken gewekt. Bij hem leerde hij onder andere de moderne talen. Hij verbleef ook geregeld bij een broer van zijn stiefvader, die arts was in Winschoten, waardoor zijn belangstelling voor het medisch beroep versterkt werd.

De leergierige en begaafde Alexander had door het privé-onderwijs bij de twee genoemde predikanten en de twee geneesheren kennelijk zulk een degelijke vooropleiding gehad dat hij niet alleen toegelaten werd tot de medische studie, maar deze ook in recordtijd kon beëindigen.

Op 25 september 1801 werd hij aan de Hogeschool in Groningen als medisch student ingeschreven en reeds op 18 augustus 1804 kon hij zijn proefschrift verdedigen, dat getiteld was *De carbonatum officinalium propagandi methodo, natura et usu*. Tijdens zijn studie maakten zijn ijver en plichtsbetrachting indruk op zijn hoogleraren. Met twee van hen, Petrus Driessen en E.J. Thomassen à Thuessink zou hij in blijvende vriendschap verbonden blijven.

Numan vestigde zich als arts in het naburige Hoogezand. Dit gaf hem de kans om te werken in een bloeiende veenkolonie met daarnaast de mogelijkheid om contacten te blijven onderhouden met het wetenschappelijke en culturele leven in de stad Groningen. Numan bouwde een uitstekende naam op en zijn praktijk breidde zich uit over een groot deel van de provincie.

In 1806 huwde hij met Catharina Dorothea Star Lichtenvoort (1770-1833). Uit dit huwelijk zijn een zoon en een dochter geboren. Tijdens zijn dagelijkse omgang met de boeren werd hij getroffen door de slechte gezondheid van het vee en door het gebrek aan kennis om daar iets aan te doen. Dit was voor hem aanleiding om het in Duitsland populaire boek van J.N. Rohlwes *Allgemeines Vieharzneibuch* in het Nederlands te vertalen. Het verscheen in 1812 onder de titel: *Handboek der algemeene veeartsenykunde*.

Hiermee werd onbedoeld de basis gelegd voor zijn carrière op het gebied van de diergeneeskunde. Op speciaal verzoek van het hoofdbestuur van de Maatschappij tot Nut van het Algemeen publiceerde Numan in 1819 een boek met de titel *Handboek der genees- en verloskunde van het vee*, dat uitvoeriger was en aangepast aan de Nederlandse omstandigheden. Hiervan zouden de komende halve eeuw veel herdrukken het licht zien.

In 1814 werd hij gevraagd om lid te worden van de provinciale 'Commissie voor Geneeskundig Onderzoek en Toevoorzigt' en in 1815 van de Commissie van Landbouw in Groningen.

Hoewel er in 1820 reeds verschillende veeartsen praktiseerden, die in Alfort hun opleiding hadden genoten, viel bij de benoeming van een hoogleraar in de praktische veeartsenykunde aan de veeartsenijsschool in Utrecht de keus op de medicus dr. Alexander Numan. Waarschijnlijk heeft de eerezucht om de grondlegger te kunnen worden van de veeartsenykunde in Nederland de doorslag gegeven om zijn uitstekende praktijk in Hoogezand te verwisselen met de aangeboden functie in Utrecht.

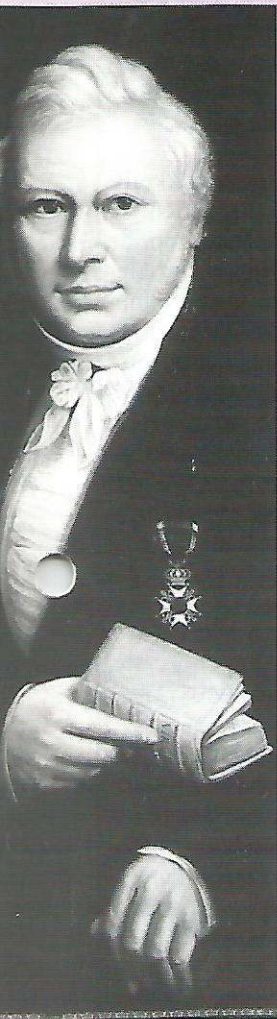
Het onderwijs aan 's Rijksveeartsenijsschool was op 10 december 1821 gestart en Numan begon op 26 september 1822 met zijn onderwijs. Zijn redevoering, voorbereid ter gelegenheid van de aanvang van zijn onderwijs getiteld: 'Over de Veeartsenij-kunde, en de inrichting van derzelve onderwijs, overeenkomstig het belang der Maatschappij' is nog steeds zeer lezenswaardig.

Zijn start in Utrecht was niet gemakkelijk. Hij werd geacht onderwijs te geven in de kliniek, de leefregelkunde, de ziektekunde, de verloskunde, de gerechtelijke veeartsenykunde, de veterinaire politie en het hoefbeslag. De directeur dr. Th.G. van Lidt de Jeude en dr. J. Vosmaer verzorgden de propaedeutische vakken. Dit betekende voor Numan 14 uur per week doceren van de theoretische vakken en de verantwoordelijkheid voor de kliniek. Daarbij moeten we bedenken, dat er geen Nederlandse dictaten beschikbaar waren en dat Numan moest zorgen dat er studiemateriaal voor de studenten kwam. Men mocht niet van de toenmalige studenten verwachten, dat zij in staat waren om buitenlandse boeken voor hun studie te gebruiken, daar het toelatingsniveau tot de studie uiterst laag was. De meeste 'élèves' waren boerenjongens met slechts een lagere schoolopleiding, die na enige jaren op het land of in een ambacht gewerkt te hebben, zich in Utrecht aanmeldde.

De praktische vakken, verloskunde, heekunde en hoefbeslag, waren in handen van 'den veearts der school'; aanvankelijk van 1822 tot 1827 was dat de Belgische veearts L. Cambier, en vervolgens van 1827 tot 1839 J.A.W. Hart, die in 1826 als één van de eersten in Utrecht was afgestudeerd en daarna van 1839 tot 1851 B.J.C. Rijnders.

Numans veterinaire ambities werden zwaar op de proef gesteld, toen hij in 1825 door de universiteit van Groningen benaderd werd om de leerstoel landhuis-houdkunde van de overleden prof. J.A. Ulikens te bezetten. Het siert hem, dat hij voor deze eer heeft bedankt. In zijn Hoogezandse periode zou hij niet lang ge-

twijfeld hebben!

De taak van Numan werd aanmerkelijk verzwaard, toen hij het directoraat van Van Lidt de Jeude op 4 oktober 1826 overnam en belast werd met het bestuur van de School.

Numan was aan de ene kant een wetenschapper, die de diergeneeskundige wetenschap gestalte wilde geven en de praktische diergeneeskunde in den lande aanzien wilde verschaffen, en aan de andere kant was hij ook een vaderlijke figuur voor zijn studenten en de afgestudeerden. Dit laatste blijkt heel duidelijk uit de correspondentie, die hij onderhield met de practici. Iedere practicus was vanaf 1829 verplicht om tweemaal per jaar een verslag uit te brengen over de veterinair belangrijke zaken uit die periode. Uit deze correspondentie die grotendeels bewaard is gebleven kunnen we een goede indruk krijgen over de gang van zaken in de toenmalige praktijken. Een belangrijk initiatief van Numan was de uitgave van het eerste diergeneeskundig tijdschrift in Nederland, het *Veeartsenijkundig Magazijn*. In de periode 1827 tot 1849 redigeerde hij zeven banden (de laatste, onder een iets gewijzigde titel, tezamen met zijn opvolger P.H.J. Wellenbergh). Ondanks het feit dat de lezerspopulatie nog uiterst klein was en het redactiewerk hem veel tijd moet hebben gekost, achtte hij de uitgave noodzakelijk 'om mijne voormalige leerlingen eenigermate met den voortgang en de hoogte der wetenschap bekend te houden'. Deze zagen grote gedeelten van hun verslagen, vaak voorzien van uitgebreide annotaties, in gedrukte vorm terug. Op deze manier probeerde Numan de over het gehele land verspreide en door de slechte verbindingen onderling geïsoleerde veeartsen een middel aan de hand te doen om zich met kennis te wapenen in hun harde bestaan. Naast artikelen van eigen hand gaf hij samenvattingen van de relevante artikelen uit de buitenlandse, vooral Franse, veterinaire literatuur.

Numan had ook een grote belangstelling voor de landbouw en veeteelt. Het was zijn opvatting dat de veeteelt een integraal onderdeel van de veterinaire opleiding behoorde te zijn. Hij werd door de regering over allerlei landbouwkundige vraagstukken om advies gevraagd, bijvoorbeeld over grondbemesting, plantenziekten, ontginningsvraagstukken en de verbouw van landbouwgewassen als tabak, radijs en hennep. Met sommige van deze gewassen deed hijzelf ook proeven. In het bijzonder heeft hij zich beziggehouden met de verbetering van de inlandse huiskierrassen, vooral van schapen. Hij voerde kruisingsproeven uit van Leicester- en Southdownschapen met inlandse dieren ter verbetering van de wolopbrengst. Daartoe werd het terrein van de school aan de andere zijde van de Grift met zeven hectare uitgebreid en in 1837 kreeg hij de beschikking over 42 hectare heidegrond tussen Zeist en Soesterberg. De kosten van de schapenexperimenten bedroegen, volgens Zwijnenberg, gemiddeld f 700,- per jaar. Thorbecke kwalificeerde dit later als nutteloze geldverspilling.

Ook was hij betrokken bij de oprichting van de rijksstoeterij in Borculo in 1834. Numan was direct na aankomst in Utrecht benoemd tot secretaris van de provinciale 'Commissie voor den Landbouw', wat een aanzienlijke hoeveelheid correspondentie met zich bracht. De gloriejaren van de School leek in de jaren veertig voorbij. Meldden zich in 1844 nog acht studenten aan, daarna zette zich een daling in: in 1845: zeven, in 1846: zes, in 1847: vijf, in 1848: geen, in 1849: één, in 1850: geen en in 1851: twee. Dit werd deels veroorzaakt door de Belgische afscheiding, waardoor zich geen studenten meer meldden uit de Zuidelijke Nederlanden, deels ook door de slechte omstandigheden waaronder gepraktiseerd moest worden, opboksend tegen een wijd verbreid empirisme. Een ander gegeven was, dat het 'Fonds voor den Landbouw', waaruit de school bekostigd werd, uitgeput raakte ten gevolge van de vergoedingen die betaald moesten worden door het voortduren van de longziekte. Dit leidde ertoe dat Thorbecke zich daadwerkelijk met de instelling ging bemoeien. Deze kon voor rekening van het Rijk blijven voortbestaan, zij het in sterk afgeslankte vorm.

Toen Numan aan de minister verlof vroeg in augustus 1850 om vakantie te nemen om zijn familie in Groningen te gaan bezoeken, sloeg Thorbecke toe en ontsloeg zonder medeweten van Numan per 1 november 1850 drie medewerkers en per 1 januari 1851 de hoogleraar van Lidt de Jeude. Thorbecke weigerde zelfs om Numan te ontvangen. Er bleef Numan weinig anders over dan om zelf ontslag te nemen; dit werd hem per 1 maart 1851 eervol verleend. Teleurgesteld en diep gegriefd is Numan van de Biltstraat vertrokken. Hij overleed op 1 september 1852 ten huize van zijn dochter Johanna, wonend aan de Oude Gracht en gehuwd met de lector in de sterrenkunde, Adolf Stephan Rueb.

Met Numan is de grondlegger van de Nederlandse diergeneeskunde heengegaan. Een buitengewoon scherpzinnig mens, gekenmerkt door een grote ijver, die, volgens Wellenbergh, 'hoewel mede geneesheer, de eenige was, die werkelijk de veeartsenijkunde in haren geheelen omvang kende' en zo in staat was leiding te geven aan de eerste generaties van veeartsen. Hij ijverde voor hun maatschappelijke belangen en streed er in breder verband voor dat aan zijn wetenschap de plaats gegeven werd die haar zijns inziens toekwam. Dit laatste trachtte hij langs twee wegen te bereiken. Allereerst door eigen wetenschappelijk onderzoek en de publicatie van de uitkomsten (zijn uitgebreide over uiteenlopende vakgebieden gespreide bibliografie is te vinden bij Vrolik en Ihle) en verder door actieve deelname aan het wetenschappelijk genootschapsleven. Vrolik vermeldt niet minder dan 17 van zulke lidmaatschappen, waarvan zeven honorair. In 1834 werd Numan benoemd tot Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw en in 1851 tot Kommandeur der Eikenkroon.

In de levensberichten die over hem verschenen werd hij geprezen vanwege zijn bescheidenheid en de humane benadering van zijn medemensen. Numan was een groot man. Jammer, dat de huidige generatie veterinairen zich dit onvoldoende heeft gerealiseerd bij de naamgeving van het Hoofdgebouw van de veterinaire Faculteit.

E.P.O.

Deze rubriek wordt verzorgd door leden van het Veterinair Historisch Genootschap.

Geraadpleegde literatuur

- D.B. Hart. Numan, the veterinarian and comparative anatomist of Utrecht: a forgotten observer on the free-martin. *Edinburgh Medical Journal N.S.*, 1912; 8: 197-228.
- J.E.W. Ihle. Een eeuw veeartsenijkundig onderwijs, 1821-1921 Utrecht, 1921: 136-138.
- P.C. Molhuysen en P.J. Blok. *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek*. Leiden, 1911: 1388.
- C. Ofringa. *Van Gildestein naar Uithof. Deel 1*. Utrecht, 1971: 56-59.
- C. Star Numan. *Scheits van het leven en karakter van Alexander Numan. Handelingen der jaarlijkse algemeene Vergadering van de Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leiden, 1853: 1-16.*
- W. Vrolik. *Levensbericht van Alexander Numan. Verslagen en Meededelingen van de Kon. Academie van Wetenschappen, 1853: 1: 93-112.*
- J. Wester. *Geschiedenis der Veeartsenijkunde*. Utrecht, 1939: 152-168.
- H.A. Zwijnenberg. *Alexander Numan; in het bijzonder zijn invloed op de Nederlandsche schapenfokkerij, eene kritisch-historische studie*. Proefschrift. Utrecht, 1925.